

KS. PIOTR OSTAŃSKI, *Historiozbawcza wizja starości w Piśmie Świętym. Studium egzegetyczno-teologiczne*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza. Wydział Teologiczny. Redakcja Wydawnictw, Poznań 2008, 898 s. (Studia i Materiały, 99)

Monografia ks. Piotra Ostańskiego będąca jego rozprawą habilitacyjną zasługuje na uwagę przed wszystkim z tego powodu, że jako jedyne tego typu opracowanie w literaturze światowej w oparciu o tekst biblijny omawia całościowo zagadnienie starości człowieka. Równocześnie praca ta, a zwłaszcza jej pierwsza część, przywołuje rezultaty badań na temat starości z innych dziedzin nauki. Przedmiot materialny pracy to ludzka starość, zaś formalny, treściowy – jak to formułuje sam autor – szuka odpowiedzi na pytanie „czym jest doświadczenie człowieka określane mianem podeszłego wieku w oczach Boga, w jaki sposób wiąże się ono ze zbawieniem i jak to komunikują autorzy biblijni”. W zależności od etapu badań autor stosuje zarówno metody diachroniczne, jak i synchroniczne.

Korpus pracy obejmuje trzy części, te zaś rozdziały, odpowiednio po 2, 5 i jeszcze raz 5. Jak na opracowanie monograficzne tego typu przystało, wpraw, w Części I, autor omawia terminologię biblijną dotyczącą starości

(rozdział I), a następnie przedstawia problem starości w środowisku Bliższego Wschodu, Grecji i Rzymu (rozdział II).

Część II rozprawy, podzielona na pięć rozdziałów, zawiera analizę ogromnej liczby odpowiednio pogrupowanych tekstów; pogrupowanych, dodajmy, według kryteriów, jakie podsuwa sam tekst biblijny. Do najciekawszych należą na pewno dwa krótkie rozdziały tej części: rozdział I: *Etapy życia człowieka* (s. 198–206) oraz rozdział II: *Próby określenia początku okresu starości* (s. 207–214). Mniej przydatny dla ostatecznych wniosków jest rozdział III: *Tajemnica długowieczności patriarchów* (s. 215–253), natomiast niezastąpione dla tej „teologii starości” są dwa ostatnie rozdziały części II: rozdział IV: *Wielkość i piękno starości* (s. 254–334) oraz rozdział V: *Udręki sędziwego wieku* (s. 335–495). Autor zwraca uwagę m.in. na fakt, że Kaleb jako jedyny z wielu biblijnych bohaterów – i to we wszystkich źródłach (Joz, Syr) – jest ukazany jako w pełni szczęśliwy, pełen sił vitalnych i optymizmu w całej swej starości (s. 268–271). Oryginalne są zestawienia autora monografii, w których usiłuje określić próg starości (s. 209, 213) oraz elementy składowe pomyślności w wieku podeszłym (s. 282). Ostatecznie autor rozprawy dochodzi do wniosku, że „Pisarze biblijni ukazywali podeszłe lata jako wspaniałe, oczekiwane i bardzo upragnione czas, w którym Bóg nagradza ludzi za ich uczciwość i wierność; mogą się oni wtedy cieszyć w spokoju, po okresie największej aktywności i wydajności, tym wszystkim, co udało się im osiągnąć i zgromadzić w ciągu życia” (s. 333).

Rozdział V części II (s. 335–495) ukazuje różne negatywne aspekty starości, poczynając od „ubytku sprawności fizycznej” (A), przez „pogorszenie predyspozycji umysłowej i zamykanie się we własnym świecie” (B), „udręki duchowe w środowisku” (C) i „grzechy starości” (D), aż po oryginalnie ujęte zagadnienie starości obecne w Księdze Koheleta („Starość koroną z kolców”). Słusznie ks. Piotr Ostański zwraca uwagę na przeżywanie starości przez biblijnego Barzillaja (s. 367–371), którą określa jako „rezygnację z życia o łagodnym przebiegu” (s. 371). Autor rozprawy umiejętnie wyodrębnił negatywne skutki starości w perspektywie społecznej (s. 377–431), ukazując m.in. „udręczenie we własnej rodzinie” (s. 377–423), w tym i degradację społeczną wdów oraz ponizenie przez najbliższe otoczenie takich postaci jak Lot czy Dawid. Systematyzując, autor realistycznie przedstawił także grzechy wieku starczego (s. 439–474), choć jednak ostatni z nich (zamknięcie się na „nowe”) nie jest wyłącznie związany ze starością, jak to usiłuje sugerować autor (s. 473).

W części III autor rozprawy przechodzi na poziom teologii biblijnej, by dane egzegezy usystematyzować w swoisty traktat, w którym temat starości ujmuje według zasad rozwoju objawienia biblijnego. Kierując się zasadą

ciągłości i rozwoju, układa więc wypowiedzi starotestamentalne według tematów, stanowiących kolejne rozdziały: rozdział I: *Zmiany postrzegania starości w miarę rozwoju objawienia* (s. 498–506); rozdział II: *Długie życie jako nagroda we wczesnym stadium objawienia* (s. 507–545); rozdział III: *Zakwestionowanie celowości odpłaty doczesnej w Biblii* (s. 546–559); rozdział IV: *Nadzieja na wieczne zjednoczenie z Bogiem zmienia patrzenie na długie życie* (s. 560–621); rozdział V: *Pareneza biblijna ukierunkowana na podeszły wiek* (s. 622–680).

W tej ostatniej części pracy na szczególną uwagę zasługują wnioski odnośnie do przejścia między Starym a Nowym Testamentem, zaś do najważniejszych należą stwierdzenia autora: „W myśl zasady ciągłości obu Testamentów byłoby rzeczą naturalną oczekiwać kontynuowania refleksji nad starością w księgach Nowego Testamentu. Ta kontynuacja rzeczywiście istnieje, ale w bardzo wąskim zakresie i praktycznie dotyczy tylko trzech zagadnień: materialnej pomocy dla wdów; wsparcia dla starszych rodziców; szacunku dla starców” (s. 591). Jako przyczynę transpozycji w opisywanym rozwoju badanego tematu autor rozprawy wskazuje możliwość „bycia z Chrystusem” (por. Flp 1, 23), co wyparło „starotestamentowy ideał” (szczęśliwej, sytej życia starości), a do tego ta nowa perspektywa „przyćmiła wszystkie błogosławieństwa, jakich człowiek mógł dostąpić w ziemskim życiu” (s. 607). To ostatecznie Chrystus „rzucił nowe światło na perspektywę długich lat życia i starości na ziemi. Nie przekreślił wartości podeszłego wieku, ale zmienił jego perspektywę (...). Dzięki Objawieniu Nowego Testamentu możliwy stał się nieodwracalny przeskok od tego, co doczesne i ograniczone, ku wyżynom szczęśliwości wiecznej” (s. 607).

W Zakończeniu pracy znalazło się ważne podsumowanie odnośnie do faktu różnorodności wypowiedzi w Biblii na temat tego okresu życia: „Spojrzenie autorów natchnionych na starość i długowieczność nie jest w Biblii jednorodne, ustalone raz na zawsze i niezmienne. Przeciwnie, w biblijnej refleksji nad sensem podeszłego wieku dokonuje się stopniowa, ale wyraźna ewolucja. Jej czynnikami sprawczymi były: stopniowy rozwój Objawienia, zwłaszcza zaś idea życia pozagrobowego, odejście od zasady retribucji doczesnej oraz nadzieja na wieczne zjednoczenie z Bogiem” (s. 889). W tymże Zakończeniu autor podkreśla ważne *novum* w podejściu do „blasków” starości, pisząc: „Trudy i słabości podeszłego wieku nabierają w świetle czynu zbawczego Chrystusa nowej wartości i okazują się w rzeczywistości łaską, dzięki której staje się możliwy skok na wyżyny nadziei wiecznego zjednoczenia ze Stwórcą” (s. 895). Ostateczne wnioski odnośnie do historiozbawczej roli starości autor streszcza na końcu ostatniej części swojej rozprawy, stwierdzając, iż starość jest „pewnego rodzaju

charyzmatem, który człowiek otrzymuje dla służby we wspólnocie”, oraz „figurą i przedsmakiem wieczności”, a także: „błogosławionym czasem oczyszczenia i przygotowania do wiecznego zjednoczenia ze Stwórcą” i „rodzajem obowiązku, jaki Bóg nakłada na człowieka” (s. 898).

Na uwagę zasługuje niezwykle obszerna, bo zajmująca niemal sto stron, Bibliografia pracy. Zaskakuje jedynie brak ważnej monografii: A. Jankowskiego, *Eschatologia biblijna*, Kraków 1987, napisanej z punktu widzenia teologii biblijnej i podejmującej szereg zagadnień poruszanych w rozprawie. Całość rozprawy została napisana bardzo poprawnym językiem, niemal wolnym od żargonu teologicznego, a równocześnie precyzyjnym. W całej pracy bardzo użyteczne i przekonujące są tabele oraz diagramy dla zestawienia lub uplastycznienia wyników badań. Sporadycznie jedynie zdarzają się niezręczności językowe czy oczywiste przejęzyczenia. Można wręcz mówić o niezwyklej staranności w wydaniu całej pozycji, co jest zapewne zasługą autora jak i redaktorów serii *Studia i Materiały*.

Kraków

KS. ROMAN PINDEL